

EREVNA

Årg. VII

N:r 1

1950

Innehåll

Mystikens logik.	
Av Fil. Licentiat Erik Petré.	3
Ur "40-talet och idéerna".	
Lektorn, fil. doktor, teol. lic. Lechard Johannesson.	15
Anteckningar till Matteustexter II.	
Av prof. H. Odeberg.	17
Matt. 22:34-46.	17
Matt. 25:1-13.	18
Matt. 25:14-30.	20
Matt. 25:31-46.	21
Matt. 26:17-30.	23
Matt. 26:59-66.	25
Matt. 27:15-26.	27
Matt. 28:18-20.	29
Anteckningar till Markustexter.	
Av professor Hugo Odeberg.	32
Mark. 1:14-15.	32
Mark. 2:23-3:5.	33
Mark. 10:13-16.	36
Mark. 10:17-27.	38
Mark. 11:11-24 med Matt. 21:14-17.	41
Mark. 14:43-50.	42
Mark. 16.1-8.	43
Litteratur.	
Norska fäder i nya upplagor.	45
Tidskrifter.	49
Innehållsförteckning.	52

Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten enligt originaltexten.

Mystikens logik.

Av Fil. Licentiat *Erik Petré*n.

Inte sällan möter man den meningen, att vissa av de kristna dogmerna skulle vara särskilt anstötliga för förnuftet. I själva verket beror vad som är förnuftigt eller oförnuftigt helt och hållet på utgångspunkten. Låt oss som exempel ta ett par av de mest omdebatterade punkterna i den kristna dogmatiken; 1. en kvinna blir havande »genom Helig Ande», d.v.s. utan beröring med någon man; 2. en död man får liv igen och uppträder med en kropp, som är på en gång så kroppslig att den kan förtära föda och så okroppslig att den kan gå genom stängda dörrar. Båda dessa påståenden förefalla de flesta nutidsmänniskor orimliga och torde bereda också många s.k. troende kristna intellektuella svårigheter. Vari ligger nu det orimliga i dessa dogmer? Uppenbarligen däri, att de icke kunna infogas i en världsbild, vars grundprincip lyder: fysiska verkningar ha alltid fysiska orsaker. Om man däremot utgår från en världsbild av annat slag, den vars första sats lyder: i begynnelsen skapade Gud himmel och jord, äro de bägge påståendena alltigenom förnuftiga och begripliga. De två här nämnda världsbilderna, den matematisk-mekaniska, från Cartesius härstammande naturuppfattningen med dess skarpa åtskillnad mellan kroppsligt och andligt och den bibliskt-kristna grundtanken, att Gud, som är ande, inte bara en gång skapat utan också alltjämt uppehåller både himmel och jord, äro uppenbarligen så olika, att de principiellt utesluta varandra. Därav följer, som vi redan sett, att mycket som för den ena grund-

synen ter sig förnuftigt för den rakt motsatta är absolut orimligt och tvärtom, något som ju är helt naturligt. Däremot följer icke härav, att den ena åskådningen i och för sig är förnuftigare än den andra. Det är visserligen sant, att det vetenskapliga tänkandet under två och ett halvt århundrade efter Cartesius' död utgick från den mekaniska naturuppfattningen och att denna, sedan vårt århundrades vetenskaper, atomfysiken och psykologien ha gjort den mer hypotetisk än någonsin, alljämt dominerar det ovetenskapliga tänkandet; det är också sant, att den protestantiska teologien i stor utsträckning kapitulerat både inför proklamerandet av materien som suverän och denna materialistiska grundsyns anspråk på att ensam vara förnuftig. Men noga besett är materialismens anseende för »förnufts-enlighet» ingenting annat än en språklig konvention. Närmast en följd av språkets makt över tanken ha vi att se i det förhållandet att det lagts ned så stor möda och så mycken skarpsinighet på att visa vilka av de kristna dogmerna som äro »oförnuftiga», d.v.s. inte passa in i den rakt motsatta grundåskådningen. Lika väl kunde man undersöka, vilka av de materialistiska följsatserna som ur kristen synpunkt äro »oförnuftiga», d.v.s. oförenliga med den bibliskt-kristna världsbilden. Ett sådant företag vore så till vida kanske inte alldeles onyttigt, som det sannolikt skulle uppdaga, hur långt in i det »kristna» tänkandet materialistisk grundsyn har trängt.

En så fundamental olikhet i åskådning som den här antydda måste givetvis visa sig inte endast i att vissa detaljer finnas eller saknas i respektive världsbilder, utan framför allt däri att dessa till hela sin struktur bli olika. Så är t.ex. den materialistiska världsbilden helt främmande för ett av den bibliskt-kristnas viktigaste drag, integrationen. Att den kristna världsbilden är integrerad betyder, att allt i den hänger samman, att ingen företeelse kan tas ut ur helheten och isoleras utan att mista något väsentligt av sin karaktär. Vidare har den

kristna världsbilden ett centrum, något som helt saknas i den »klassiska» Newtonska fysikens värld, i vilken flertalet »bildade västerlänningar» mena sig leva.

Denna olikhet i struktur måste bland annat visa sig i att de tankebanor som rymmas i de båda världsbilderna bli i väsentlig mån olika. Så måste identitet betyda väsentligt skilda ting i en värld som har ett centrum och ett från detta centrum utgående sammanhang och i en annan som saknar både centrum och sammanhang. I den senare bestämmes en företeelses identitet väsentligen negativt, genom avgränsning gentemot alla andra företeelser: A är A och kan icke vara icke-A. I en centre-rad och integrerad världsbild är detta tänkande, denna logik uppenbarligen inadekvat. Också uttrycker sig Bibeln gång på gång på ett sätt, som från den motsatta åskådningens ståndpunkt helt enkelt är »ologiskt» men som är helt i överensstämmelse med den bibliska världsbildens logik.

Några uttryck, som synas strida mot den formallogiska identitetssatsen, förtjäna särskild uppmärksamhet. Hit höra överhuvud alla Jesu uttalanden om förhållandet mellan Fadern och honom själv; tydligt kommer det t.ex. fram i Joh 10:30 »Jag och Fadern äro ett». Samma uttryckssätt finna vi i Johannesprologens ord: »Ordet var hos Gud, och Ordet var Gud». En annan grupp av uttalanden gäller förhållandet mellan Kristus och den kristne. I avskedstalet (Joh 15:4 f) säger Jesus: »Förbliven i mig, så förbliver ock jag i eder», och Paulus betygar: »nu lever icke mer jag, utan Kristus lever i mig» (Gal 2:20). Också vissa relationer mellan två eller flera människor omtalas stundom på ett sådant sätt, att de olika personernas avgränsning från varandra icke kan sägas uttömmande ange deras identitet. Framför allt gäller detta om äktenskapet: »de tu skola varda ett kött», »så äro de icke mer två utan ett kött» (Gen 2:24, Mark 10:8 m.fl.), men också om en sexuell förenig utanför äktenskapet (1 Kor 6:15 f). Det vanliga bruket att använda persons namn för hans samtliga avkomlingar torde

också höra hit. I alla dessa fall är en person identisk med sig själv och samtidigt i vissa relationer identisk med en eller flera andra personer. Satsen A kan icke vara icke-A gäller uppenbarligen här endast med betydelsefulla inskränkningar eller inte alls.

Denna integration gäller inte bara personer. Vi kunna dröja ett ögonblick vid det bibliska tidsbegreppet. Först och främst ha vi då att erinra oss, att det finns en begynnelse och en ände. Tiden själv är en Guds skapelse, Gud är skapelsens Herre, också tidens, och är icke som vi människor bunden i dennas former. Men för tidens Herre är all tid, från begynnelsen till änden lika närvarande, hos Gud finns all tid. Kanske kan en bild från geometrien bidra till att klargöra tankegången. I en endimensionell figur, det är en rät linje, kan varje punkts läge bestämmas endast i relation till de andra punkterna på samma linje, d.v.s. varje punkts indentitet bestämmas genom att just den punkten avgränsas från de andra punkterna på samma linje. Den som rör sig framåt längs linjen befinner sig i varje ögonblick endast på en punkt, och denna punkt är identisk endast med sig själv och icke med någon annan punkt. På detta utpräglat endimensionella sätt uppleva vi människor tiden, vi äro bundna i tiden, vi befinna oss på linjen och kunna icke lämna den. I en cirkel däremot, som är en tvådimensionell figur, blir det, för att fortsätta bilden, delvis annorlunda. För det inbördes förhållandet mellan de olika punkterna på periferin gälla samma regler som i den räta linjen. Men från cirkelns medelpunkt äro periferins alla punkter lika nära, och därifrån kan hela linjen överblickas. Det senare är en följd av att medelpunkten icke är bunden i periferin, det förra av att den är periferins centrum. På liknande sätt är Gud, som har skapat tiden och är dess Herre, fri och oberoende av denna och överblickar all tid i ett, ja skapar all tid i ett nu. Att vara till i evighet är alltså inte att existera en oändligt lång tid utan att vara obunden av den endimensionella tiden. Skriften uttrycker detta

med orden »tusen år äro i dina ögon såsom den dag, som förgick i går; ja de äro såsom en nattväkt» (Ps 90:4), av Petrus återgivna i formen »en dag är för Herren såsom tusen år och tusen år såsom en dag» (2 Petr 3:8).

Från denna utgångspunkt blir bl.a. profetian, förutsägelsen, det naturligaste av allt. Också över förhållandet mellan dopet, som innebär död och gravläggning med Kristus, och den lekamliga döden, på en gång identisk med dopet och dettas fullbordan, faller nytt ljus, då man betänker, att ur Guds synvinkel de båda akterna äro samtidiga eller snarare identiska, att det är en och samma Guds handling som för oss framstår i två skilda gestalter, i dopet och i döden. Här se vi tydligt, hur integrationen, sammanhanget, kommer av det gemensamma centrum, Gud. Härifrån komma vi också fram till att närmare bestämma den kristna världsbilden. Den är ingalunda ensam om de två här berörda dragen, ett centrum och ett från detta centrum utgående sammanhang. Dessa finnas på ett eller annat sätt i varje religiös världsbild, låt vara att det på utomkristet håll ofta läggs en i förhållande till kristendomen mindre tonvikt vid centrum och större vid sammanhanget. I vissa asiatiska religioner blir till och med frälsningen, saligheten, liktydig med insikt i eller skådandet av sammanhanget i världen.

Emot alla panteistiska tendenser hävdar nu den bibliskt-kristna synen med stor skärpa, att tillvarons centrum är en person. Nu vet var och en som även aldrig så amatörmässigt sysslat med psykologiska frågor och därvid t.ex. försökt sig på att göra personkaraktistiker, att även den till synes enklaste mänskliga personlighet är alldeles för rik för att kunna sättas på en formel. De begrepp som stå till vårt förfogande äro otillräckliga. I verkligheten torde denna svårighet vara av principiell art och icke blott ett uttryck för den psykologiska vetenskapens temporära brister. Varje mänsklig personlighet är nämligen någonting alldeles för sig, ett unicum. Men begreppen

äro abstraktioner, de äro det gemensamma som blivit utdraget, abstraherat ur de konkreta företeelsernas brokiga mångfald, och i abstraktionsprocessen gå de individuella särdragen med nödvändighet förlorade, men om det egenartade är det för den mänskliga individen konstitutiva, följer därav, att det i princip är omöjligt att i allmänbegrepp uttrycka det stycke verklighet som en person är. Om detta gäller redan för människor, hur mycket mer skall det då inte gälla om Gud, som är på en gång tillvarons centrum och grund! Det här sagda, att det innersta och egenartade i en person icke kan fångas i begrepp, betyder givetvis inte, att vi inte skulle kunna ha en i begrepp formulerbar kunskap om människor, endast att personlig bekantskap och personlig kontakt med den levande människan innebär något utöver den teoretiska kunskapen. Redan denna enkla mänskliga erfarenhet gör, att vi på allvar måste ställa oss inför frågan om det verkligen har någon mening att försöka närma sig Gud genom att fånga in honom i begrepp, såsom man gör, när man säger att Gud är kärleken. Är det inte produktivare, att först lära känna Gud som person och sedan se, att den kärlek som går genom världen är Guds kärlek i Kristus Jesus? Att bestämma egenskapen utifrån personen i stället för tvärtom. Detta förefaller så mycket mer nödvändigt, som denna person själv är det yttersta och sista, till vilket allt står i beroende och förhållande men som själv icke står i beroende av eller förhållande till något. Alla försök att bestämma Gud med begrepp, som abstraherats fram ur den mänskliga verkligheten, begrepp som kärlek, rättfärdighet o.s.v., endast skapa olösliga problem. Det är i en sådan i grunden irreligiös syn som hela teodicéproblemet bottnar. Ja, säger man, men Bibeln använder ju sådana bestämmningar om Gud. Då måste vi komma i häg, att Bibeln utgår från personen och bestämmer egenskaperna utifrån honom. Gud är Gud, himmelens och jordens skapare, tillvarons centrum, grund och Herre, Abrahams Isaks och Jakobs Gud. Endast den som böjer

sig för honom som Gud får lära känna honom närmare. Men gör man det, få orden om Guds kärlek till människorna konkret innebörd. Då förstår man, att Guds kärlek är så olik all mänsklig kärlek som himmelen är högt över jorden. Här måste vi erinra om att denna alltigenom annorlunda Gudskärlek inte är en på visst sätt bestämd och definierad kärlek, som tillkommer Gud som ett attribut och principiellt skulle kunna tänkas tillkomma även någon annan. Den är annorlunda icke genom några vissa kännetecken utan genom sitt ursprung, sitt subjekt. Om Gud gäller i dubbelt måtto, att personen icke kan fångas i begrepp. I evigheten är den enda adekvata kategorin en person, som icke kan reduceras till något annat utan själv är det yttersta och sista.

Att tillvarons centrum och Herre är en person understrykes ytterligare kraftigt av de båda centrala kristna dogmerna, att sammanhanget i tillvaron brutits genom upproret mot Gud, synden, och att det återställts genom frälsningen i Jesus Kristus. Hur det personliga i gudsbilden kommer fram just i dessa huvudstycken behöver här icke närmare utredas, icke heller de möjligheter till världsbildens nyansering som de erbjuder.

I stället skola vi dröja ett ögonblick vid de konsekvenser som det sagda har för en mystikens teologi. Först och främst grundlägger den nämnda distinktionen åtskillnaden mellan personlighets- och oändlighetsmystik. Om man bestämmer personen utifrån egenskaperna, t.ex. med formeln Gud är den oändliga kärleken, finns det ingenting i själva gudsbilden som hindrar människan att flyta ut i oändligheten. Om man däremot säger, att Guds kärlek är oändlig, utgår man från personen som primär. Då kan man aldrig komma förbi mötet mellan två personer. Den unio mystica, vari detta möte i personlighetsmystikens resulterar, behandlas, även där man för övrigt räknar med en andlig verklighet, ofta rätt och slätt som en sorts religiös upplevelse utan att man går in på frågan om denna

speciella upplevelses verklighetsunderlag. För att vi skola kunna göra detta och tala om en verklig förening mellan människa och Gud, måste tre krav vara uppfyllda: 1) en erfarenhet därom måste finnas; 2) en sådan förening måste kunna bringas i överensstämmelse med övriga kända fakta, d.v.s. den får icke strida mot den kunskap vi i övrigt ha om Gud och hans förhållande till människorna; 3) den måste stämma med den allmänna strukturen hos den världsbild i vilken vi röra oss, den måste vara ur dennas synpunkt logisk.

Det första villkoret är uppfyllt, erfarenhet finns, den är vår utgångspunkt.

För att kunna se, i vilken mån det andra villkoret är uppfyllt måste vi rekapitulera några fakta. I tidens begynnelse skapade Gud människan, Adam, till sin avbild, ja han skapade i Adam hela människosläktet; men människorna vände sig bort ifrån Gud, »de hava avfallit från mig», »I vanartiga barn, som hava övergivit Herren, föraktat Israels Helige och vikit bort ifrån honom» (Jes 1:2, 4), och så blev avbilden en vrågbild. Denna fallna mänsklighet har Gud återupprättat och skapat på nytt i Kristus. Men liksom Guds i evighet enfödde Son är något utöver och förmer än den i tiden skapade första människan, är den nyskapade mänskligheten något förmer än ett blott återställande av den gamla i dess ursprungliga ofördärvade skick. »Det som är fött av Anden, det är ande» (Joh 3:6). I den i Kristus nyupprättade mänskligheten är sammanhanget mellan Gud och människa ännu starkare, ännu innerligare än det var i den första skapelsen, medan denna ännu var hel och obruten. Den kristne är ande, född av Kristi ande, liksom varje människa är kött av sin jordiske faders kött. Men i denna nya födelse, då i Kristus den mänskliga individen återupprättas i skapelsens ursprungliga gestalt och därtill får Anden såsom »förstlingsgåva» och »underpant», bevaras den enskilda människans personliga identitet med sig själv. Utan att spränga den kristnes identitet med sig själv som mänsklig individ finns

alltså i denne Kristi Ande, d.v.s. Kristus själv, som också är en med sig själv identisk person. Om detta säger Jesus: »Jag är vinträdet, I ären grenarna»; den kristne är på en gång utgången från Kristus och alltjämt del av honom. Den förening med Kristus vilken uppleves som unio mystica, är alltså icke endast fullt förenlig med Bibelns framställning av frälsningshistorien utan ingår direkt som ett väsentligt led i denna framställning.

Härmed är i själva verket också det tredje av de uppställda villkoren behandlat. I en värld, som har en person till centrum och ett från denna person utgående sammanhang kan personlig identitet aldrig bestämmas rent negativt. Det är sant, att så länge man endast ser grenarna och icke trädet, ser man intet sammanhang, likaså att grenarna sinsemellan äro helt åtskilda, men »i trädet», d.v.s. som led i en större helhet höra de tillsammans. På samma sätt äro de kristna från varandra klart avgränsade mänskliga individer och dock »ett i Kristus».

Det tycks alltså som om den mystiska upplevelsen av sammanhanget i tillvaron och särskilt av enheten mellan Kristus och den kristne skulle återge ett väsentligt stycke av verkligheten. Ytterligare ett exempel på det religiösa tänkandet och dess logik må här tillåtas. När kristendomen å ena sidan hävdar, att människan verkligen har frihet att förkasta Guds nåd, att icke ta emot Kristus, och samtidigt å den andra bekänner, att Gud är den som i oss verkar både vilja och gärning (Fil 2:13 m.fl.), förefaller detta mången både upprörande och ologiskt. Upprördheten, behovet att gå till rätta och träta med Gud, kan här lämnas å sido, men anklagelsen för bristande logik hör hit och bör tas upp. I själva verket bottenar den — liksom f.ö. upprördheten — i en oförmåga att frigöra sig från föreställningen om Gud och människan som likställda parter på ömse sidor om ett förhandlingsbord. Vi få här åter tillgripa en analogi, denna gång från biologien. Vi anse det normalt och som ett hälsotecken om människokroppens lemmar lyda viljan och som ett allvarligt tecken på ohälsa om en arm eller ett

ben utför handlingar på egen hand eller rent av i direkt opposition mot den centrala viljan. (Vi bortse här från automatiserade eller från början ovillkorliga rörelser som hjärtverksamheten o.d. och inskränka oss till de normalt villkorliga rörelserna.) Det berättas om Gustaf Fröding, att han blev medveten om sin sjukdom när han en gång satt på ett kafé och den vänstra handen, utan någon hans egen viljeimpuls, slog cigarren ur den högra. Det som handen har gjort enligt personens vilja, säga vi också att personen har gjort. Vi säga icke: »det gjorde din hand bra» utan fullt riktigt: »det gjorde du bra». Analogt är det i Kristi kropp. Vad en lem i denna har gjort enligt Andens vilja, det har Gud gjort; vad den gör mot Andens vilja gör den däremot själv och bevisar därmed, att kontakten mellan huvud och lem i något avseende är otillfredsställande och att om den icke förnyas, risk föreligger att lemmen avsnöres.

I all religion, men särskilt i all religion med anstrykning av mystik, kommer gudsbildens struktur att återverka på fromhetstypen. Om i gudsbilden egenskaperna äro primära och personen sekundär, kommer också i fromhetslivet tyngdpunkten att ligga på »egenskaper», d.v.s. på upplevelser och psykologiska tillstånd. Om däremot personen är primär, kommer allt att koncentreras till mötet med och underkastelse under denna; det allt överskuggande problemet blir att möta rätt person.

Vi ha sett, att just en i sin innersta struktur personlig gudsbild på ett alldeles särskilt sätt understryker, att begreppen är otillräckliga när det gäller att ge en bild av, representera, det djupaste i tillvaron. Nu veta vi från vanliga, mänskliga förhållanden, att en person kan fullvärdigt representeras endast av en annan person, helst och bäst av en person av samma kött och blod som den representerade. Behovet att för vårt mänskliga medvetande på något sätt representera tillvarons innersta leder så till inkarnationen, till Guds uppenbarelse i Kristus

Jesus. Endast genom att sända sin Son till människorna kunde Gud bli känd av dessa. »Ej heller känner någon Fadern utom Sonen och den, för vilken Sonen vill göra honom känd» (Matt 11:27). Inkarnationen följer direkt ur det personliga i den bibliskt-kristna guds- och världsbilden. Också det andra huvuddraget i denna, sammanhanget, integrationen, får sina konsekvenser; även här visar sig begreppens otillräcklighet. Det fundamentala kravet på ett begrepp är ju att det skall vara entydigt; A är antingen B eller icke-B. Men vi kunna icke i entydiga begrepp infånga och uttrycka en verklighet, integrerad på det sätt som ovan antytts. Vore vi hänvisade till begreppen, skulle vi icke kunna få någon kunskap om tillvarons sammanhang. Men nu finns det en form av representation som är flertydig utan att bli självmotsägande, nämligen symbolen. Symbolen är någonting i sig själv men betyder, representerar, samtidigt någonting utöver sig själv. Israels barns vandring mellan Röda havet och Jordan är ett historiskt faktum och samtidigt betyder detta historiska faktum den kristnes liv mellan dopet och den lekamliga döden; David är Israels konung omkring år 1000 f.Kr. och betyder Kristus; på korset dog Jesus på en gång sin egen och hela folkets död (Joh 11:50); dopet vid det kristna livets början är en egen akt och på samma gång en bild av och en invigning till den fullbordade döden med Kristus och samtidigt i princip denna död själv. Denna symbolism fyller Bibeln, och i den mån man tar den bibliska världsbilden på allvar och accepterar sammanhanget som ett fundamentalt drag i verklighetens struktur, kommer man efter hand att uppfatta mycket större djup och mycket större rikedomar i tillvaron än man annars kunnat ana.

Det kan till slut vara av ett visst intresse att se, hur det tänkande, om vilket här några antydningar gjorts, visat sig adekvat inom andra områden än religionens. J. Landquist har i sin betydelsefulla bok *Människokunskap* ett kapitel om den

konstnärliga symbolen, där han utförligt visar symbolernas mångtydighet och gränserna för det formallogiska, begrepps-bundna tänkandets giltighetsområde samt föreslår nya, för symbolerna giltiga formuleringar av tankelagarna. I sin Psykologi (kapitlet om fantasin) framhåller L., att symboltänkandet har giltighet i den ideala värld som människan själv skapar omkring sig men ej i den reala värld, där hon också lever. Det som här har betydelse är att psykologien på sitt håll och för sin del har kommit fram till att *i en värld, som till sitt centrum har den person som skapat den och av vilken den för sin existens är helt beroende, finns ett inre sammanhang, som gör den formella, aristoteliska logiken inadekvat*. Skillnaden är bara den, att människan omkring sig skapar en fantasivärld och Gud en verklig värld.

Somliga psykologer mena, att den värld som varje människa lever i helt och hållet är en skapelse av henne själv. W. Stern påpekar, att i denna personliga värld äro t.ex. rumsdimensionerna helt andra än i den s.k. objektiva världen. I den senare ha vi längd, bredd och höjd; i den förra heta de framför-bakom, höger-vänster och ovanför-nedanför (resp. framåt-bakåt o.s.v.) I den personliga världen spelas dessutom en stor roll av dimensionen nära-fjärran, vilken helt saknas i den »objektiva» fysiska världen. Det som angår en personligen närmast är därtill långt ifrån alltid det som är närmast i tid och rum. I denna värld ordnas företeelserna efter sitt förhållande till centrum snarare än efter sina inbördes relationer; om den mer utvecklade människan blir mindre subjektiv och i uppbyggandet av sin värld tar mer hänsyn till »objektiva» förhållanden, betyder det endast, att subjektet med sig införlivar en vidare sfär, icke att det upphör att vara subjekt.

Ur ”40-talet och idéerna”.

Lektorn, fil. doktor, teol. lic. *Lechard Johannesson*.

Enligt kyrkans urgamla lära är den naturliga Gudskunskapen förutsättningen för att vi överhuvud skall kunna få någon mening i uppenbarelsen. *En »teoretisk» agnosticism måste också leda till en »religiös» agnosticism ...*

Det är här fråga om verklig kunskap om verkligheter, som ges genom Guds självuppenbarelse. Denna uppenbarelse har sin sammanhållande princip i Jesus Kristus — i hans person, i hans gärningar och hans ord uppenbarade sig Gud för oss. Uppenbarelsen av Guds osynliga väsen betjänade sig av det för oss synliga och hörbara. Men liksom ljuset upplyser allt i rummet så att de olika föremålen framträda klart för oss, så är det med uppenbarelsen, att när den kastar sitt ljus över alla de händelser, som Nya testamentet beskriver för oss, så ser vi dessa liksom på ett nytt sätt, med nya ögon. Vi ser dem i deras relation till Ordet, som för oss uppenbarade Guds vilja och avsikter. Tag bort den elektriska strömmen och lampan står där mörk och kall. Tag bort uppenbarelsen från Skriften och du ser endast en samling händelser, personer, som icke hålles samman till en enhet, icke får någon förklarande princip. När ordens mening blir klar för oss, är de svarta prickarna och strecken på papperet meningsbärande. Tag bort meningen och det blir ett meningslöst nedsvärtande av det vita papperet. Tag bort ordens mening i det talade ordet och du hör endast meningslösa ljudkombinationer. Men utan att lyssna till ljudkombinationerna, utan att ge akt på bokstäverna blir det ingen möjlighet att finna meningen, tanken. Utan de historiska händelserna, utan det i Skriften nedlagda Gudsordet blir det heller icke någon möjlighet att finna den gudomliga uppenbarelsen.

sen. Händelserna, beskrivningarna, orden, måste vi lära känna för att komma fram till uppenbarelsen. Men har vi hunnit dit ser vi också dessa händelsers inre sammanhang på ett nytt sätt, ett uppenbarelsesammanhang framträder för oss, en frälsningshistoria framträder, en Guds avsikt och mening avtecknar sig i de världshistoriska händelsernas skenbart meningslösa gyckel-spel. »Så mycket fastare står nu också för oss det profetiska ordet; och I gören väl, om I akten därpå såsom ett ljus, som lyser i ett mörkt rum till dess att dagen gryr och morgonstjärnan går upp i edra hjärtan.» (2 Pet. 1,19.)

Tron håller således något för sant eftersom Gud har sagt det. Men skall detta för mig personligen få någon betydelse, måste jag personligen ställa mig öppen och mottaglig för det. Jag måste se min egen situation i ljuset av det som Guds ord säger. Jag måste ha den viljan, att se denna situation på detta sätt. Här samverkar således förstånd och vilja. Vi kan återvända till det redan citerade stället i Hebréerbrevet: att förtrösta eller stå fast vid det är viljans sak, att överbevisas därom är förståndets sak.

När så Ordet sätter oss i en av Gud verkad rörelse, när vi med vår vilja och vårt förstånd håller oss till det som Ordet säger, för Gud oss in i det som brukar kallas trons liv. Tron för en människa in i en inre livsgemenskap med Gud. Tro och lära känna blir därför något mer än att enbart ha kunskap, när Johannesevangeliet talat om att »känna dig, den ende sanne Guden, och den du har sänt, Jesus Kristus» (17,3). Tro är i denna mening gudomlig till sitt väsen, en av Gud själv given kraft. Så kan 2 Petri brev tala om en »gudomlig natur» som skänkes människan (1,4).

Så kan vi sammanfatta det som vi nu har talat om i ett ord av Thomas av Aquino: *Credere est credere Deum, Deo et in Deum*. Att tro är att tro på Gud, att tro på grund av Guds ords auktoritet och att föras in i en livsgemenskap med Gud.

Anteckningar till Matteustexter II.

Av prof. *H. Odeberg.*

Matt. 22:34-46.

Då Jesus för fariseerna nämnde de två förnämsta buden, anknöt han därmed till något, som var bekant för dem: deras gudstjänst. I denna följde efter det trefaldiga »Helig»: »Hör Israel Herren vår Gud, Herren är en», de tio budorden samt dessa två sammanfattande bud. Då Jesus anknuter till gudstjänsten i synagogan, då visar han därmed att han förklarar den vara en gudomlig stiftelse.

Synagogan var uppbyggd av det uppenbarade ordet, de heliga skrifterna, och dit hör lagen. På de två förnämsta buden hänger nu lagen och profeterna. Profeterna äro alltså ingen ändring av lagen. De utgöra ingen kritik av de heliga skrifterna. Men de utföra och bekräfta lagen.

Den allmänna tanken på Jesu tid var, att profeterna var kommentarer till de fem Moseböckerna. Dessa profeter sade, att det skulle komma en tid, då lagen skulle skrivas i hjärtat. Detta innebär, att det skulle bli liksom naturligt för människan att hålla lagen, att göra lagen skulle bli det naturliga uttrycket för hennes inre liv. Detta andliga liv fanns nu hos de stilla i landet på Jesu tid. Och detta sätter nu Jesus gentemot fariseerna. (Jer. 31:30 ff.)

Bredvid det yppersta budet står ett, som är detta likt »Du skall älska din nästa såsom Dig själv». En människa kan icke älska sin nästa såsom sig själv utan att detta sker i en gudomlig sinnesförfattning. Detta innebär, att människan älskar med

Guds kärlek, att Gud älskar i och genom henne. Då detta sker, då uppfyller människan Jesu befallning: »I skolen vara fullkomliga såsom eder himmelske fader är fullkomlig». Ty då är den himmelske fadern fullkomlig i människan.

Att jag älskar min nästa är detsamma som att jag älskar honom, såsom Gud älskar mig själv och min nästa. Om jag tar emot en av Jesu minsta bröder tar jag emot Jesus själv. Ty det är Jesus som träder mig till mötes i denne minste broder. Jag skall just älska denne minste broder därför att det gudomliga är i honom.

Det finns blott en skenbar motsättning mellan detta, att en människa är föremål för Guds kärlek och vad människan gör, då Gud verkar genom henne. Samma dubbelbetydelse finns hos begreppet »Guds välbehag». Då en människa blivit delaktig av Guds välbehag och liksom invävd i Guds vilja, då blir denna Guds vilja människans egen, och då riktar sig Guds välbehag genom henne mot andra: det uppstår hos henne vilja och längtan att handla mot medmänniskorna i Guds sinne.

Det är fullkomligt emot Nya Testamentets anda att säga, att det skulle vara något alldeles självklart, att alla människor älska sig själva. Det förekommer ju mycket själviskhet i världen. Men detta beror icke därpå att människorna älska sig själva, utan därpå att de förakta sig själva, tro för litet om sig själva och hata sig själva. Man kan älska sig själv först sedan man erfarit den gudomliga kärleken.

Matt. 25:1-13.

Liknelsen om de tio jungfrurna försätter oss in i en scen, som hörde till bröllopet i Palestina. Efter själva trolovningen, som skötes av föräldrarna, skall brudgummen komma i ett högtidståg till brudens hem för att hämta henne. Bruden ledsagas av unga »tärnor». Bruden är icke nämnd i texten, vilket är egendomligt, då ju brudgum-brud är en sedan gammalt använd och förtrogen bild av förhållandet mellan Gud och hans

folk. Här talas i texten enbart om de tio tärnorna och deras handlingssätt.

Situationen i vår text är tydligen den, att brudgummen har hämtat bruden och tärnorna ha gått ut och ställt sig på vägen där brudföljet skall gå fram, på väg till brudgummens hem, där själva bröllopet skall stå.

Alla tärnorna, även de dåraktiga, gingo ut för att möta brudgummen och alla togo lampor med sig, även de dåraktiga, men dessa kännetecknas av att de ej togo olja med sig till sina lampor. Det betonas vidare att det blev ett dröjsmål. Samtliga tärnor somnade, både förståndiga och dåraktiga.

Midnatt kom. Midnatt har en djup symbolisk betydelse. Det är då det är som mörkast. Då kommer ett rop, som väcker dem. Det kommer icke ur deras egen krets. Alla stodo upp och putsade sina lampor (ekósmēsan tas lampádas). De dåraktiga tärnorna funno, att deras lampor slocknade, ty de hade ingen olja. De gingo för att köpa, men under tiden kom brudgummen och de fem kloka tärnorna följde honom till bröllopet. Återigen se vi, att brudgummen är på väg till sitt hem efter att ha hämtat bruden (men hon nämnes icke) för att fira bröllopshögtiden.

Vad betyder det att icke ha olja i sina lampor? Jfr 2 Tim. 3:5: »Ha gudaktighetens utseende men förneka dess kraft». Oljan, den inre kraften, saknas. I berättelsen om den rike mannen och Lasarus, Luk. 16, är det, liksom i denna perikop, något som är »försent». Den rike mannens bön nekas, med den hänvisningen: »De ha Moses och profeterna, må de höra dem».

De dåraktiga tärnorna hänvisas att köpa olja hos dem som ha olja att sälja. Jfr härtill Upp. 3:18.

Lampa, lykta, ljus äro uttryck, som användas särskilt ofta om den Heliga Skrift: »ditt ord är mina fötters lykta». Den som har Ordet, han har en lampa, som inte slocknar.

De, som gingo ut för att möta brudgummen, togo alla lampor med sig. De skilja sig icke från varandra till att börja med.

Men de dåraktiga äro i samma situation som Upp. 3:17: »Jag är rik, behöver intet». De tro sig ha ljus och vara beredda. Den som säger så, han vet icke, att just han är »fattig, blind, naken».

Vad är »lättsinne, dåraktighet» i Guds mening? Det är just detta, att »vara rik», att lita på vad man har, vara säker på att allt är som det skall vara, man behöver intet och försummar därvid oljan i lampan. Dårskapen består just i detta, att man har något, så att man icke drives till att söka efter det som verkligen är något. Endast den fattige, hungrige, okunnige söker rikedom, bröd, kunskap.

Det viktigaste är att ha varit tom, så att Guds kraft kan ha varit verksam. Guds uppenbarade ord är levande och kraftigt och medför liv. Oljan är icke i första hand det inre livet, utan oljan tillsammans med lampa är det av Gud givna ordet, där människan möter Kristus och undfår hans kraft. Annars blir det en »form» utan kraft. Genom förtrogenhet med Skriften, så att den är vår oljefyllda lampa, kunna vi en gång vid midnatt möta brudgummen.

»Förbliv du vid det som du har lärt ... emedan du från barndomen känner de Heliga Skrifterna, vilka kunna göra dig vis, så att du bliver frälst genom tron på Kristus Jesus. Ty all den Heliga Skrift är av Gud ingiven och är nyttig till undervisning, till bestraffning, till upprättelse, till fostran i rättfärdighet, på det att en Guds människa kan bli färdig, till allt gott verk skickad.» 2 Tim. 3:14-17.

Matt. 25:14-30.

Inledningsvis må påpekas, att man icke kan uttömma textens innehåll genom att t.ex. peka på de olika pundens fördelning. Bland dessa pund kan man givetvis i viss mån räkna även den naturliga utrustningen (jfr talent—talang!). Den är något som måste tillvaratagas, vare sig det gäller predikan el-

ler något annat. Människan är pliktig att tillvarataga dessa gåvor.

Sedan må framhållas, att med »pund» här i texten närmast avses det som varje människa fått av Kristuslivet. Med tjänare menas icke blott den som fått ett bestämt ämbete i den kristna församlingen. Därmed förstås varje människa som Kristus — för att bruka Luthers ord — förlöstat, förvärvat och vunnit med sitt blod. Det gäller då för Kristi slav och livegne att förvalta denna delaktighet i Kristus, Guds Son, och icke låta den ligga oanvänd. Givetvis åsyftas här också ämbeten och nådegåvor — men de äro inga utmärkelser, de tjäna till Kristi kropps uppbyggelse och intet annat.

Tjänaren som gräver ned pundet är den människa, som haft något av Kristus men grävt ned det till ingen nytta, t.ex. en människa som av rädsla för att stöta sig eller bli utsatt för hån och löje icke vågar stå för det som hon fått av Kristus, icke vågar använda det, icke vågar bekänna.

Då härskaren — Kristus — som farit bort kommer tillbaka, skall den som varit trogen i det lilla bli satt över mycket och få gå in i sin Herres glädje. Våra blickar riktas mot den värld, där nya uppgifter vänta, hemma hos Kristus. Jfr 2 Kor. 5:6.

De små uppgifterna här få icke försummas för det som man kallar den större uppgiften, ty denna befrämjas icke genom nonchalans av de små uppgifterna. Sådan nonchalans innebär i verkligheten, att även det man anser vara den större uppgiften försummas.

Matt. 25:31-46.

»Människosonen på sin härlighets tron.»

Detta är icke en liknelse, utan en skildring i bildspråk. Lägg märke till vilken vikt Jesus här liksom ofta i evangeliet tillmäter änglarna.

Räkenskapsdagen är för alla människor. Den är alltså icke blott för dem, som varit intresserade av kristendom, eller tillhört den »kristna föreningen», utan den avser även dem, som här avvisat Kristus, och som därför mena att de ej längre ha något med Kristus att göra. Ty genom sin död på korset blev Kristus konung över alla människor, alltså även över dessa senare, som ej anse, att Kristus är deras Herre.

På räkenskapsdagen sker en uppdelning i två klasser. Jesus anpassar sig ej efter den allmänt rådande föreställningen på hans tid. Då räknade man med att det skulle bli en uppdelning i tre grupper: 1. Den lilla gruppen av de fullständigt rättfärdiga. 2. En något större grupp av de fullständigt ondskefulla. 3. Den stora gruppen som är varken det ena eller det andra. Även för en modern människa kan denna indelning synas vara rättvis, medan Jesus indelar på ett i en modern människas ögon fullständigt opsykologiskt sätt.

De på högra sidan, de välsignade, skola få taga i besittning det rike, som var tillrett från världens grundläggning. Denna sistnämnda verklighet, »från världens grundläggning», är ofta bortglömd, liksom man ofta glömmet, att Kristi försoning är något från världens grundläggning.

De välsignade fingo detta rike, emedan de hade gjort något för Jesu minsta bröder, ty i och med detta hade de gjort något för Jesus själv. Men nu var även Jesu verksamhet det att taga sig an de arma. Här i texten är Jesus själv föremål för sådan verksamhet, därigenom att han var i dessa hjälpbehövande. Dessa två ting att Jesus själv hjälper och själv är föremål för omsorg i de elända, äro icke motsatser utan höra i stället tillsammans.

De välsignade ha handlat i Kristi sinne, och därmed ha de behandlat dem, som äro ringa och små med samma kärlek, som Kristus visar både mot dem själva och de behövande.

De välsignade ha icke visat något barmhärtighetsverk med det som de gjort. Hur bra ett barmhärtighetsverk än är, så blan-

dar sig alltid en känsla av överlägsenhet däri, och detta är oförenligt med Kristi sinne.

De välsignade som handlat i Kristi sinne äro själva icke medvetna om detta, ty de fråga: »När sågo vi dig hungrig, törstig etc?» Men de äro medvetna om, att de varit föremål för Kristi omvårdnad och nåd. Just därför att denna omvårdnad och denna nåd varit så stor, så veta de icke själva, vad de hava gjort för gott. De veta bara det, att de gjort det som varit galet.

Jesu tilltal är icke någon slags etisk förmaning: »då du ser en sådan olycklig människa, skall du göra gott». Det är icke någon förmaning, eftersom man icke kan bli förmanad att göra något, som man skall vara omedveten om.

Medan de på högra sidan skulle gå till det rike, som från begynnelsen var tillrett åt människor, så skulle de på vänstra sidan gå till ett rike, som från världens grundläggning var tillrett åt djävulen och hans änglar. Detta rike var ej tillrett åt människor. Men många människor ha nu förhållit sig så att de skickas till djävulens rike.

Dessa äro sådana som trodde sig vara Guds barn, liksom judarna i Joh. 8, och det, som Jesus har att säga dem, är för dem såsom helt oväntade förebråelser. Ty de mena, att de ha gjort gott. Men under sitt handlande ha de icke sett Kristus i de behövande — verkligen sett de behövande — och de ha alltså icke handlat i Kristi sinne — utan med sitt eget verk för ögonen.

Matt. 26:17-30.

Instiftandet av nattvarden äger rum vid en påskmåltid. Den inordnas i den högtidsordning som fanns i Israel, vilken därmed sanktioneras som gudomlig, såsom en Faderns instiftelse.

Påskmåltiden var en glädjens högtid till åminnelse av befrielsen ur Egypten, ett historiskt faktum, som samtidigt symboliserar själva frälsningen, människans befrielse ifrån främ-

mande makter: döden, avfallet från och fiendskapen mot Gud. Det var en befrielse till vandring i öknen fram till löftets land.

Nattvardens behärskas helt och hållet av glädjen, vilket betonas starkt i Joh. ev. i det samtal Jesus enligt gammalt bruk håller med sina bordskamrater.

Huvudmomenten i påskmåltiden äro: brytningen av brödet och läsandet av välsignelsen därvid, en bordsbön.

Vid brytandet av brödet var det brukligt att säga: »Detta är bedrövelsens bröd, som våra fäder åto i Egyptens land. Var och en som hungrar, han komme och äte.» Jesus säger nu: »Detta är min kropp» och uppenbarar så på ett fullständigt sätt vad alla föregående påskmåltider haft i sig inneslutet och pekat fram emot.

Ett annat bestämt moment var vinbägaren, ett alldeles särskilt uttryck för glädjen. Fyra sådana vinbägare tömdes, varvid man läste en bön börjande med »Prisad vare Herren».

Vid den tredje bägaren avhöljer Jesus dess djupaste innehåll: »Detta är mitt blod». Detta är ett glädjens budskap: genom Kristi blod syndernas förlåtelse. För den, som hädanefter dricker det, blir det verkliga Kristi blod, lika verkligt som hans försoning.

Bland de bestämda momenten finns ett, där man säger: »I dag här, ett kommande år i Guds rike». Jesus säger: »Jag skall icke dricka av vinträdets frukt, förrän jag dricker det nytt med Eder i min Faders rike».

Detta är den befriades liv: en mellantid mellan det att det drickes här såsom en verklig befrielse och den dag då detta sker i fulländningen. Det som kommer efter befrielsen är nämligen ökenvandringen, det är denna som inneslutes i orden i v. 29. Först sedan kommer fulländningen i löftets land. Nattvardens har för den kristne den glädjefyllda innebörden att han genom Kristi lekamen och blod har blivit uttagen ur denna världens Egypten och nu vandrar såsom gäst och främling genom öknen mot det utlovade landet.

Det är detta som bestämmer framställningen i Joh. ev. i det förtroliga tal Jesus håller efter de rituella momenten. Det betonas att Jesu tal vill göra lärjungarnas glädje fullkomlig. Och detta fastän de icke längre skola se honom, d.v.s. fastän de skola vandra i öknen. Se Joh. ev. 17:13 f.

Ett annat moment i påskmåltiden omnämnes i vers 30, »Lovsången» d.v.s. *Hallel*, som utgjordes av Ps. 113-118. Under måltiden läste man 113-114 och avslutade samvaron med 115-118; det är denna avslutning som avses i v. 30. Det är viktigt att vara förtrogen med dessa psalmer. Ps. 114 börjar med att tala om uttåget ur Egypten och i Ps. 118 heter det: »Välsignad vare han som kommer i Herrens namn. Hosianna i höjden.»

Och därefter gå de till Oljeberget och Getsemane.

Matt. 26:59-66.

Den gamla perikopen omfattade vv. 57-68.

Situationen är denna: Överstepräster kunna i formell mening antagas vara i god tro, uppfylla en helig plikt, en gudomlig föreskrift: bedragaren skall straffas. Hur ha de då sett på Jesus? Som på en vanlig människa, som vill göra sig till något annat än han är?

Från evangeliets, d.v.s. Guds, sida är det icke fråga om en vanlig människa utan om honom, som kommer med makt och myndighet, ej heller blott om en vanlig Messias, utan om den gudomliga Messias, han som är Guds Son, vilket ingen annan kan vara. Jesus avlägger en ed. Detta framgår av att översteprästen med orden »jag besvär dig» »*ἐξορκίζω*» använder den formel, som ger en ed till svar, om ett svar överhuvud gives. Jesus tillfogar, att de skola få se honom som den som sitter på Maktens högra sida. Det är den som sitter med i den gudomliga världsregeringen, som skall komma som domare, d.v.s. Gud själv, ty ingen sitter på hans tron utan att vara ett med honom.

Men hur ter sig Jesus från motståndarnas sida? Se de endast en bedragare, en vanlig människa? En falsk Messias var inte något ovanligt, men att göra anspråk på att vara Messias, var ej någon hädelse; han skulle blott prövas. Här företages ej något prov. Det egendomliga är, att man vill ha Jesus betraktad ej blott som en vanlig människa och en falsk Messias, utan som en som förbrutit sig mot samfundet och dess heliga princip, en låg varelse. I sitt förkastande av Jesus drivs de ej, som de tro, av omtanke om samfundet eller av förakt mot en låg varelse utan av hatet. Det diaboliska hatet tar sig uttryck i ett skenbart berättigt intresse för sanning och rätt (jfr Luk. 11:15). I mötet med Kristus kommer hatet fram, ej mot en föraktlig varelse utan mot en som har en myndighet (dynamis) och hatet visar genom sin intensitet hän på att det man hatar, är det högsta möjliga. Det är den fallna människans diaboliska hat mot den gudomliga kärleken. Översteprästen och synedriet har ej befriat människorna från att känna sig delaktiga. Man hatar ej därför att Jesus kommer med *falska* anspråk, utan därför att de är *riktiga*. När Guds obegränsade kärlek uppenbaras, växer hatet fram ej från enstaka utan från diabolos. Hatet mot kristendomen är ej ett hat mot missbruken, utan därför att det mitt i allt förfallet lyser fram något av Guds godhet och kärlek. Detta hat är ej förnuftigt utan affektbetonat, en ilskans affekt. Ingen kan känna sig icke-delaktig. »Det var våra bördor han bar», och det är botat för oss. Innan Kristus lägger bördan på sig, är det *vår* börda, vi äro alla fördärvade.

Det heter, att Jesus teg. Liksom han ej begagnade sig av möjligheten till makt (jfr t.ex. vid frestelsen) eller den gudomliga kraften, så tiger han, utom då det gäller att uttala de gudomliga frälsande orden. I Jes. 53 talas det om det tigande lammet. Två gånger säges det, att han ej öppnade sin mun. Så tiger Kristus genom tiderna, när han anfaller, när föraktet eller hatet eller den mänskliga självhävdelsen framträder. Han säger blott: »Jag är Kristus, Guds Son». Frälsningens evange-

lium, korsets bild är talande, men inför nedrigheterna tiger han. Så kunna även vi tiga och ta emot vad Kristus säger och har gjort.

Matt. 27:15-26.

Vad vill denna text framställa? Man får börja med vad den vill säga i den aktuella historiska situationen. Hela frälsningsverket, evangeliet, är insatt i historia. Å andra sidan är det evigheter som uppenbarar sig. Den historiska situationen är ingen tillfällighet. Varje ögonblick och detalj har en skickelsediger innebörd såsom ingående i de eviga sammanhangen: universum och historien vilande i Guds hand.

Vad är då den historiska innebörden i perikopen? Den varnar för den vanliga tolkningen: »Det var judarna som ensam bar skulden för Jesu död». — Vid ett första påseende kan texten tyckas säga detta. Där sägs ju, att den judiska mängden, uppeggad av överstepräster, begärde Jesus korsfäst och dödad och mördaren Barrabas frigiven. Pilatus är ju ovillig att döma Jesus, då han finner honom oskyldig. Han tvär sina händer och judarna svara: »Hans blod må falla på oss och på våra barn».

Men om vi ta fasta på denna symboliska handling av Pilatus — har den verkligen den verkan, som Pilatus tillskriver den? Det är en symbol, given och känd i G.T. Men vad innebär bruket i Skriften? Jfr 2 Sam. 3:28 f. Där möter samma formel — men vilken skillnad i situationen! David var verkligen okunnig om vad som skett och har icke givit Joab i uppdrag eller ens tyst medgivit honom att döda Abner. — Föreskriften ha vi i 5 Mos. 21:6 ff. Sålunda kunde Pilatus ingalunda utföra denna symboliska handling med den innebörd, som tillkom den. Pilatus är *icke* oskyldig. För Matteus, evangelisten, och hans läsare är det omedelbart klart, att Pilati ord äro en falsk förklaring. Han vill befria sig från en skuld, som han icke kan bli fri

ifrån. Hans förklaring blir verkningslös. — Men han talar till en grupp människor, som i sin förblindelse taga på sig skulden — något som de verkligen kunna — och godkänna denna falska förklaring.

Detta ord och bruk ha också senare i Kyrkan missbrukats. De kristna mena sig icke ha del i dödandet av Kristus. I stället ha de många gånger använt texten till att egga till judeförföljelser: »Ni ha själva tagit på er detta». Därmed gå de kristna in i samma falskhet. Ty det var inte möjligt för judarna att ta på sig och sina barn *hela* skulden för Jesu död. Denna skuld åvilar *alla* i samma mån.

Hurudan är situationen, och vad vill texten vidare säga? — I blickpunkten ställes det genomgående *falska* ställningstagandet till Kristus. Samma blinda hat, som besjälår överstepräster, griper även folket. Det kommer i det ondas våld, ondskan såsom koncentrerad i diábolos, som från begynnelsen är en »anthropoktónos», mandråpare (Joh. 8:44). Man vill ha Jesus korsfäst och dödad och ha Barrabas fri, *därför att* han var en mördare. Man lever i dens natur, som är en mandråpare av begynnelsen. Barrabas står i »hans eget» (Joh. 8:44). Jfr Joh. 15:18: »Om världen hatar eder, så kom ihåg, att den har hatat mig förr än eder».

Liksom profeten [översteprästen] själv en gång i sin ondska kunde tala i falskhet men med profetiskt riktig betydelse: »Det är bättre att *en* man dör för folket, än att hela folket förgås», så äro de falska orden: »Hans blod komme över oss och över våra barn», sanna: man kommer icke ut ur ansvaret och skulden.

Vad är den historiska förankringen? Texten här vill ställa varje läsare inför detta *så* att han själv är med där någonstans, då Kristus står inför Pilatus. Och det finnes ingen grupp, till vilken man kan ansluta sig, som vore oskyldig till det som här skedde med Kristus. Antingen man — som Pilatus — utlämnar

honom, (det hjälper då inte, om man *säger*: »Jag är oskyldig»), eller man i blint hat mot ljuset ropar: »Korsfäst, korsfäst!» — i grunden är man förenade: en enda sak utföres genom dem alla tillsammans: att fästa Kristus vid korset. Det erinrar Petrus om på den första pingstdagen i den första kristna predikan (Apg. 2:23) och likaledes i nästa predikan, vi möta (Apg. 3:11 ff.): »I utlämnaden Jesus och förnekade honom och begärde, att en dråpare skulle givas åt eder; men livets furste dräpten I».

Matt. 28:18-20.

Evangeliebokens överskrift: »Kyrkan grundas i Faderns, Sonens och den Helige Andes namn» är riktig, ty texten är ej blott en dopbefallning och ej heller blott en text om Treenigheten, ehuru väl den som rätt enligt N.T. fattar dopet eller läran om Fadern, Sonen och Anden, icke får någon *begränsad* uppfattning. Däremot kan en dogmatisk, d.v.s. rent mänsklig, bestämning av dopet eller Treenigheten sägas medföra risken för en begränsad uppfattning.

Några exegetiska anmärkningar:

v. 18: »Mig är given all myndighet» ... Vad betyder myndighet i *denna* tid intill fulländningen? På intet vis någon makt i världslig mening för Jesus eller för hans lärjungar. Jämför avvisandet av all sådan maktanvändning från evangeliets början (frestelseberättelsen) och intill slutet av Jesu jordeliv (»Mitt rike är icke av denna världen»). Och ingen förändring sker i detta stycke genom uppståndelsen. Jesus tillåter ej sina lärjungar i någon tid att begagna makt. — Och dock säges det uttryckligt, att Jesus har all makt både i himmelen och *på jorden*. Men denna makt, denna myndighet får icke fläckas av någon mänsklig makttanke. Myndigheten är i N.T. alltid deriverad från Gud själv, ja är den gudomliga myndigheten. Jesus har all makt från Fadern (Joh. 13-17). Den gudomliga myn-

digheten omfattar hela universum. Det är en genomgående monism i N.T. Men detta *innesluter*, att världen i *denna* tidsålder *har* det som i *denna* tidsålder är makt. I denna tidsålder härskar — i de förhållanden som här existera — de förvända begreppen, uppkomna genom människans avfall från Gud, och de bestämna människors ställning till varandra. Man har således ett falskt begrepp om makt och *denna* makt behärskar kosmos i denna tidsåldern. En sådan makt har naturligtvis icke Kristus, utan han har verklig, gudomlig myndighet, vilket utsluter, att han själv kan gå in i den förvända makten eller anbefalla sina lärjungar att gå in i den. Den förvända makten = makt i världen har ej Jesus och ej Gud utan blott djävulen. Men Guds uppehållande myndighet verkar naturligtvis. Den gudomliga myndigheten har Gud, som var i Kristus försonande världen med sig själv, och därav följer. »Gån ut ...!» (Jfr slutet av Luk. ev.) — Redan här är Fadern såsom himmelens och jordens skapare, Frälsaren, som fått all myndighet i himmelen och på jorden för sin frälsargärning, och den Helige Ande, vilken är förutsättningen för att lärjungarna skola gå ut.

v. 19: Vad betyder: »Gören till lärjungar!» Den tolkningen kunde tänkas, att Jesus menat, att hans vittnen må se till, att alla människor utan undantag bli hans lärjungar. Men detta står i skarp motsats både till hur Jesus själv verkar, hur han undervisar apostlarna om deras verksamhetsuppgift, och hur de själva se på den. Klart är, att det för lärjungarna i N.T. *ej* uppsattes det *målet*, att alla skola bli Jesu lärjungar. Något sådant kunde de ej utan användande av den falska världsliga makten. — De skola i stället göra lärjungar såsom Jesus gjorde lärjungar. Detta är skildrat på samma sätt i hela N.T. och kan sägas sammanfattat i Joh. 1:9-13, vilka ord ej blott gäller den tid Jesus verkade som inkarnerad. Prologen talar ju i stället om *hela* frälsningsverket.

Vill man hålla sig till Kristi Ord och N.T:s eget vittnes-

börd, har man tvenne missuppfattningar att vakta sig för — liksom för Scylla och Charybdis. Detta gäller betydelsen av »myndighet». Så ock här: Icke alla skola bli lärjungar, men det evangelium, som skall förkunnas för att det skall bli lärjungar, det evangeliet är *icke* riktat till blott några få utan till alla. — Jesus talar om »dem han har utvalt» och i hela N.T. kallas vissa människor »utvalda» — men det står icke, att Gud älskade några utvalda, så att han sände sin Son till dessa, utan det heter: »Så älskade Gud *världen* = *hela* den fallna världen. Det är således icke uppsatt såsom mål, att *alla* skall bli Kristi lärjungar, men — å andra sidan — evangeliet är *ej* riktat blott till några utvalda utan skall predikas för *alla* såsom Kristus är *Världens* Ljus. — Men, heter det: »Så älskade Gud *världen* ...», så kommer ock fortsättningen: »... att han utgav sin enfödde Son *på det att var och en som tror* på honom, skall icke förgås utan hava evigt liv».

Och dessa skola döpas i Faderns, Sonens och den Helige Andes namn; i

Faderns, ty han är skaparen, som har myndighet över himmel och jord,

Sonens, ty han har på korset bragt försoning,

Andens, ty han är den närvarande och verkande Herren.

v. 20: »Jag är med eder alla dagar intill tidens ände, världens slut.» Cf. löftet i Joh. 14:18 och 15:14!

Dopbefallningen börjar således med världens begynnelse: Anden, som svävar över vattnet, och leder fram ända till slutet (v. 20). Så gör varje uttalande i N.T. av Jesus, som själv är begynnelsen och änden, han som är och som var och som skall komma (ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος).

Anteckningar till Markustexter.

Av professor *Hugo Odeberg*.

Mark. 1:14-15.

Begynnelsen av Jesu jordiska verksamhet knytes här till en bestämd tidpunkt. När Johannes överlämnats åt dem som sedan bragte honom om livet och var deras fånge, då kom Jesus till Galileen och förkunnade Guds evangelium. Livs-åskådningar voro den tiden mer kända än i vår tid. Filosofer foro omkring och förkunnade sådana. Det fanns många förkunnare. Och de åskådningar dessa förkunnade voro tänkta såsom av tid och historia obundna. Jesus däremot är beroende av tiden. I Joh. 7:6 säger han till sina bröder: »*Min tid* är ännu icke inne, men *eder tid* är alltid läglig». Det var ingen tillfällighet, när Jesus kom till Galileen. Han kom och förkunnade Guds evangelium. När man vill göra kristendomen till en av tiden obunden världsåskådning, tappar man bort det eviga, universella, som N.T. talar om. Just därför att Jesu budskap är bundet till tiden har det ett universellt innehåll. Jesus förkunnar Guds evangelium, d.v.s. det av Gud givna evangeliet Kristus själv. När Jesus säger: »Tiden är fullbordad» så betyder detta att nu har det, som innehålles i Skriften, fått sin koncentration i Kristus. Genom att en bestämd tid framhäves, träder evigheten fram. Man har misstolkat dessa nytestamentliga ord, när man tolkat dem så, att »tiden är fullbordad» skulle betyda, att tiden var mogen, att det var lämplig tid för Kristi ankomst. Här är det i stället fråga om att Guds plan med universum realiseras. När tiden är fullbordad, så är i och med detta Guds rike nära. Det arameiska verb, som motsvarar uttrycket »är

nära» betyder närmast: »har stött på, nått fram». Att Guds rike är nära innebär icke blott, att det icke är lång tid kvar, innan Guds rike kommer, utan också att Guds rike stött inpå människors värld.

På Jesu budskap om tidens fullbordan och Guds rikes närhet följer maningen: »omvänden eder», »vänden om», »tänken om», tänken på ett nytt sätt. Och med detta sammanhänger maningen: tron evangelium. Fariseerna talade mycket om omvändelse (tešūbā) För dem innebar detta, att man började ett nytt liv i betydelsen ett nytt levnadssätt. Men hos Jesus betyder ordet att vända om från den riktning man vandrar till en rakt motsatt riktning. Att vända om på sin väg bort från Gud och taga motsatt riktning: tillbaka till Gud. Och då blev också sinnet, »det *omvända* sinnet» riktat på det glada budskapet, »evangelium» från Gud. Detta »att omvända sig och tro evangelium» är en enda akt. »Tron på evangelium» var en Jesu uppmaning att tro på det glada budskapet. Genom tron på evangeliet om Kristus, som är Kristus själv, blir hela livet omändrat.

Mark. 2:23-3:5.

Vid varje morgongudstjänst på Jesu tid lästes de tio budorden, och bland dessa är ett detta: »sabbatsdagen skall du hålla, att du honom helgar». Utgångspunkten för Jesu förhållande till sabbaten och gudstjänsten kan man taga ur Luk. 4:16, då Jesus var i Nasaret i synagogan, dit han såsom hans sed var, gick på sabbaten. Jesus iakttog och helgade den gudstjänst, i vilken de tio budorden ingå, bland vilka budet: »Sabbatsdagen skall du hålla, att du honom helgar» ingår. Vi veta att Jesus på intet sätt tagit avstånd från budorden. Han hänvisar till dem, då någon frågar hur han skall bli frälst. Såsom exempel kan man taga den lagkloke, som på frågan, hur han läser, svarar med de tio budorden, varpå Jesus säger, att han har rätt.

Vad rör sig kontroversen mellan Jesus och fariseerna om? I senare delen av texten står det att Jesus åter gick in i synagogan. Där var en man som hade sin hand förtorkad. Vi finna oss alltså i den situationen att Jesus är i synagogan vid en högtidlig gudstjänst och att detta måste ha varit på en sabbat. Markus betonar att det var i synagogan och på sabbaten. Vi finna att Jesus helgar sabbaten och att det, att han går in i synagogan var ett hållande av sabbaten från Jesu sida. Men kontroversen kommer när invaliden i synagogan föres fram till honom för att botas. Det säges uttryckligen att Jesu motståndare med spänd uppmärksamhet lade märke till Jesus för att se, om han skulle bota, och för att om han det gjorde, därpå anklaga honom för sabbatsbrott. Jesus tar fram den sjuke för att det som sker ej skall ske i skymundan, utan ses av alla. Det skulle bli så klart som möjligt vilken ställning Jesus intar till sabbaten. Han frågar: »Är det lovligt att göra gott eller göra ont på sabbaten?» På detta svara de intet. Denna fråga är märklig: »Är det lovligt att göra ont eller att göra gott på sabbaten?» Vad är tillåtet på sabbaten? Problemet, som fariseerna sysslade med, var, hur man till det yttersta skulle hålla det gudomliga budet. Detta gick ut på att Gud själv stiftat sabbaten, som motsvarade en del av rytmen i universum. Det heter i skapelseberättelsen, att Gud under sex dagar skapade men vilade på den sjunde. Efter den förebilden skola människorna göra. Här är det fråga om att ej göra något arbete på sabbaten. Hur skall man uppfylla budet om att ej göra något? Den praktiska omöjligheten att helt underlåta allt arbete framtvingade den tillämpningen, att man skulle begränsa arbetet till ett minimum. Fariseerna fråga: »Vad är tillåtet att göra?» Jesus frågar: »Är det tillåtet att göra *gott* eller ont?» Det är ett annat alternativ än att arbeta eller att icke arbeta. Detta gjorde dem stumma, och ur deras synpunkt var det en fråga, i vilken ej fanns rim och reson. Det måste ligga något speciellt i övergången från alternativet göra eller icke göra till alternativet

göra gott eller göra ont. Det öppnas en dörr för att förstå vad här sagts, och för att få en bild av Jesu förkunnelse. Omvändningen från ett alternativ till ett annat gör, att man blir stum och ej vet, vad det betyder. En helt annan syn på samma sak kommer in. Jesus och fariseerna voro lika angelägna att hålla sabbaten helig, och han har sagt att intet bud skall upphävas. Men då det gäller att förstå vad sabbatsbudet verkligen innebär, då mötas Jesus och fariseerna i oförenliga ståndpunkter. Jesus förband sabbaten med Guds hela plan från begynnelsen, med det innersta i universum. Då lyser här fram i vilken situation människan befinner sig. Kan hon välja att göra gott eller att göra ont? Den som intet gör på sabbaten, gör ändå något, så länge som han är i den situation, i vilken han befinner sig, nämligen i det ondas våld. En sak glömde man att betona, nämligen brytningen av universums rytm genom syndafallet. Om någon sedan beslöt att ej göra något på sabbaten, kunde han i och med detta ej göra något annat än ont. För att få rätt perspektiv härpå kan hänvisas till Joh. 8. Jesus och fariseerna stå där emot varandra. Fariseerna vilja göra Guds vilja, men kunna icke göra detta emedan de äro barn till honom, som skilde sig från Gud. Men Gud älskar världen och sände sin Son. Den gudomliga verksamheten är att frälsa till liv. Detta gör Herren alla dagar »Min Fader verkar alltjämt så verkar och jag», säger Jesus. I den andra sfären, då man skilts från Gud, lever man under en annan lag. »I haven djävulen, till fader» (Joh. 8:44). Att fira sabbaten får helt olika innebörd, om det göres inom den sfär som frälsar liv eller inom den som dödar liv. Endast det senare [skall vara 'förra'] sabbatsfirandet blir ett verkligt »hållande» av sabbatsbudet. Att detta för fariseerna är obegripligt, är ett tecken på deras förhärdelse. Därför står det också i texten, att Jesus såg sig runtomkring för att se, om någon mänsklighet fanns kvar i dem. Detta gjorde han med vrede emedan han var bedrövad över deras hjärtans bedrägeri. Jesus sade till den sjuke: »Sträck ut din hand». Den

sjuka blev återställd, emedan han trodde. Fariseernas hjärtan äro också förtorkade. De som skulle vara i det godas tjänst, äro förtorkade. Det visade sig också däri, att de sökte förbund med herodianerna, för att kunna förgöra Jesus. När det gudomliga träder in i världen, och när den förhärdade kommer i beröring därmed, väcker det ej en blott likgiltighet utan ett direkt hat, och detta leder till att söka förbund med yttre makt för att komma åt det gudomliga som man icke förstår men som man instinktivt hatar. Men gent emot hatet mot det gudomliga och just inför detta hat visar sig människans Son såsom »Sabbatens Herre», d.v.s. som den, som verkar i Sabbaten, den som själv är dess upphov och innehåll.

Mark. 10:13-16.

Situationen är den, att folket, som var omkring Jesus, förde fram barn till honom. Det var icke något i och för sig ovanligt, man gjorde. Man brukade föra fram barn till sådana, som voro vördade för sin fromhet, för att dessa skulle bedja för dem. En sådan bön av en from man ansågs komma att skydda barnen för olyckor och onda inflytelser. De ställdes under det beskydd som skildras t.ex. i Dav. Ps. 91.

I situationen finns sålunda intet, som bröt mot god sed. Vad var då anledningen, att lärjungarna visade bort dem? Det veta vi icke. Måhända ligger däri ett uttryck för att de visste Jesus vara så mycket mer än en vanlig from man. Han finge icke störas. Föräldrarna visade ej tillbörlig vördnad för Jesu helighet, ansågo kanske lärjungarna. Detta är emellertid endast en gissning.

Lärjungarnas ingripande sättes nu i bjärt kontrast mot Jesu egen mening. Jesus blir *misslynt*, och avvisar för det första lärjungarnas mening med orden »Låt barnen komma ...» Och han ger dem en ännu värre läxa: »Det är *sådan*as, som gudsriket är».

Lärjungarna hade gudsriket i tankarna. Därför följde de Jesus. Och nu få de höra detta: Barnen här, som icke ha något förstånd och som icke gjort något, det är sådana som gudsriket är. Yttrandet att Gudsriket tillhör någon är icke ett, som han ofta uttalar till eller om en människa eller en grupp människor. Vanligen ställer han sig avvisande. Han talar i stället ofta om svårigheten, omöjligheten att komma ditin, t.ex. genom sådana bilder som kamelen genom nålsögat, den smala vägen och den trånga porten, o.s.v. Dem som komma och äro villiga att taga emot gudsriket, visar Jesus ofta bort, så att de säga: »Det var ett hårt tal. Vem orkar höra på honom?» De efter gudsriket strävande människornas världsbild sviktar och faller definitivt samman inför det tredje momentet i Jesu svar, som innebär en den starkaste skärpning. Det kan tänkas, att de kommit så långt att de medge: »Ja, vi förstå, att de där små få äga gudsriket, men det finns väl en väg för oss vuxna också?» Jesus svarar då: »Det finns ingen». Och han betygar detta på det kraftigaste med »Sannerligen», som inleder v. 15: »Sannerligen säger jag eder: den som icke tager emot Guds rike såsom ett barn, han kommer aldrig ditin».

Vad betyder då: »ta emot gudsriket såsom ett barn»? Ingen har kunnat besvara den frågan eller definiera *vad* det är för en egenskap hos barnet, som gör att det kan komma in i gudsriket. Men själva den frågeställningen är en vuxens fråga, som fordrar ett svar för vuxna, och det är det Jesus avvisar. Jfr början av Matt. 18. Hänvisningen till barnen avvisar själva frågeställningarna. Att »ta emot Guds rike som ett barn» torde då vara lika med »ta emot det utan att fråga, vad det innebär att vara barn». De gängse utläggningarna om ödmjukhet, enkelhet och oskuld äro så till vida felaktiga, som de innebära ett medvetet definierande. Jfr 1 Kor. 3:18! Den som tycker sig vara vis må bli en dåre! Kasta bort insikt och förstånd! De duga inom sitt begränsade område men ej i det stora, univer-

sella sammanhanget. Människan är helt enkelt vilsegången. Hon har intet kvar av förmågan utan är lik barnet, som måste ledas fram. (Om barnen säges det också uttryckligen, att de äga ett särskilt beskydd: deras änglar som beständigt se Guds ansikte.) Människan har då det gäller gudsriket intet förstånd utan måste låta Gud ta hand om henne (ἐναγκαλιζέσθαι) »ta henne upp i famnen», som det står i texten. Den som fått syn på Kristus, begriper att han icke är något i sig själv, att han är som ett barn. Men man blir inte ett barn genom att ta på sig vissa egenskaper och *spela* barn.

Jesus kallar också — i sinom tid — sina lärjungar för »mina små barn», »mina småttingar» (Mark. 10:24, Joh. 21:5 och 13:33).

Mark. 10:17-27.

Vad skall jag göra för att ärva evigt liv? Det finns talrika ställen i N.T. som innehåller löften om det eviga livet. Jesus betraktar det eviga livet som det väsentliga. Det eviga livet är ej något likgiltigt, utan Jesus definierar syftet med sin ankomst till världen sålunda: »Jag har kommit för att de skola hava liv och hava övernog» Joh. 10:10. »Jag ger dem evigt liv» Joh. 10:28. Men det kan ej sägas, att människans strävan efter evigt liv i N.T. alltid är skildrad såsom något prisvärt. Ynglingen i texten kommer på djupaste allvar med sitt begär efter evigt liv. »Vad skall jag göra för att ärva evigt liv»? Jesus avvisar honom ej direkt, men att denna hans begäran efter evigt liv i denna situation hade en olycklig utgång, är det, som bär upp hela berättelsen. Misslyckandet är där i denna ynglings själva utgångspunkt.

Jesus har sagt: »Den som vill vinna sig själv han skall mista sig själv». Däri måste också vara inbegripet att vilja vinna sig själv för det eviga livet. Denne yngling sökte det eviga livet för sin egen frälsnings skull.

Jesus vill icke betrakta det som något galet, att en män-

niska söker och får det eviga livet. Jesus säger ju: »Söken först efter Guds rike och hans rättfärdighet.» och Paulus säger i Fil. 2:12-13: »Arbeten med fruktan och bävan på eder frälsning» med den motiveringen »ty Gud är den som verkar i eder både vilja och gärning ...»

I sitt svar till ynglingen hänvisar Jesus ej till några andliga upplevelser. Här är en man som är uppfostrad av och har följt Israels lärare. Han är en from man. Jesus hänvisar honom till buden och ynglingen kunde säga: »Mästare, allt detta har jag hållit från min ungdom». Han är ej osäker på det eviga livet på det sättet, men han har en subjektiv osäkerhet. Nu kom han till en ny lärare, Jesus. Han vill ha något nytt av honom, något, som skall ge honom säkerhet om evigt liv. Jesus svarar: »Varför kallar du mig god? Ingen är god utom Gud allena. Buden känner du?» Jesus svarar ingenting annat än det, som var känt förut; han hänvisar till Den Heliga Skrift, de tio budorden. Vad var det för ett fel i denne mans själva utgångspunkt? Han vill ha en säkerhet för det eviga livet. Han ville ha en subjektiv övertygelse. Men Jesus tar ej befattning med denna hans religiösa längtan. Jesus är, skulle man kunna säga, kallsinnig och obarmhärtig till en sådan längtan. Lägg märke till Jesu urval av buden. Han har här uteslutit det förnämsta budet, som var sammanfattningen av alla buden: »Du skall älska Herren din Gud av allt hjärta och din nästa såsom dig själv». Alla bud som Jesus här tar fram, röra nästan. Jesus vill visa bort ynglingen från sig själv. Kärleken till Gud hör tillsammans med den religiösa inställningen. Hos denna yngling finns det en tendens till att söka kärlek till Gud som det förnämsta, men detta från egoistisk utgångspunkt. Han ville komma i förbindelse med denne Gud för sin egen skull. Han ville älska Gud för att vinna sig själv.

Jesu fråga »Varför kallar du mig god? Ingen är god utom Gud allena» är riktad till denna yngling i *hans* situation. Jesus vill, att han skall betänka, på vilken grund han kallar honom

god. Vid tolkningen av detta Jesuord har man lagt den enda vikten vid den teoretiska frågan: »Gör Jesus här en grundläggande skillnad mellan sig själv och Gud?» Man svarar då ja eller nej, alltefter den teoretiska ståndpunkt man intar. Men Jesuorden här avser att få denne man att granska sig själv, varför han kallar Jesus god. Det enda sättet, varpå man med rätta kan kalla Kristus god är genom att se, att han är Gud.

Orden »Ett fattas dig!» ha som bakgrund den kunskap om vad i människan är, som det så ofta betonas i evangelierna, att Kristus äger. Ynglingen hade själv just denna känsla: »Ett fattas mig». Det var den hos honom dominerande känslan. Men i sin inriktning på självet tydde han denna känsla så: Jag saknar trygghet, visshet om frälsningen. Det är därför, han kommer till Jesus, och utifrån detta är det, som Jesu *hela* svar utgår. Redan ifrån början med orden »håll buden» har Jesus givit honom svar. Se på buden, de bud, som rör nästan och se bort ifrån dig själv. Det är icke så att Jesus först ger ett svar: »Håll buden» och sedan tillägger därutöver: Ett fattas dig. Utan när Jesus hänvisar till buden, är det hela svaret. »Ett fattas dig, gå bort och sälj allt vad du äger och giv åt de fattiga, då skall du få en skatt i himmelen. Och kom sedan och följ mig», följer efter det fulla svaret icke som något tillägg utan som anvisning om budets rätta hållande. »Den som mister sig själv, han skall vinna sig». Mist dig själv! Denne mans jag låg i det, som han ägde. Hans längtan efter evigt liv var i roten förgiftad. Han ville ha det eviga livet som en evig skatt. Han hade skatter på jorden, denna världens skatter, men han kände, att han ej ägde det kommande livets skatt. Men att följa Jesus, det är att offra allt, mista sig själv, uppgiva sitt eget jag. »Nu lever icke mer jag, utan Kristus lever i mig.» Men han blev bedrövad över det ordet och gick bort sörjande. Det är omöjligt för den, som har religiöst behov och en längtan som är i roten förgiftad, att få ett evigt liv. Den människa som fäster sig vid ägandet av skatter här i världen och i den tillkommande, är för

rik för att komma in i himmelriket. »Det är lättare för en kamel att komma igenom ett nålsöga än för en rik att komma in i Guds rike.» Det är omöjligt för en människa, men det finns en möjlighet hos Gud. En enda är det som kan ge henne det eviga livet när hon förlorat allt sitt eget! Den i sanning Gode, för vilken detta är möjligt, är det, som här talar: »Jag giver dem evigt liv» Joh. 10:28.

Mark. 11:11-24 med Matt. 21:14-17.

v. 14. Då det heter: »Blinda och halta kommo fram till Jesus i helgedomen, och han botade dem» — torde varje skriftkunnig åhörare erinra sig 2 Sam. 5:8: »Ingen blind och halt må komma in i huset» (= helgedomen ἱερόν hos Matt. hedningarnas förgård.) Naturligtvis kunde blinda och halta ej portförbjudas där, men de torde ha föraktats, nonchalerats. Helt annorlunda handlade Jesus. Han kände samhörighet med dessa som voro utblottade på allt och inte ansågo sig något vara. — v. 15. Hosianna — jubelropet som särskilt hör samman med lövhyddohögtidens 7:e dag, hosiannadagen eller »Stora hosianna». T.o.m. grenarna som då rituellt användes, kallades hosianna. Vid högtiden sjöngs Hallel, Ps. 113-118. Redan barnen fingo lära sig dessa. Dock användes »Hosianna» även eljest, jfr Jeremia 2:27 (i olyckans tid). Hosiannaropen voro säkerligen formelartade uttryck för jubel; men den ordagranna betydelsen var säkert aktuellt medveten för Jesu anhängare: »Giv lycka åt Davids son!» Märk att både gr. o. syr. övers. har klart markerad dativ! (ὦσσαν ἑ τῷ υἱῷ Δαυίδ). — Översteprästen och de skriftlärde (= synedriet), som kommo för att vaka över Jesu företag, vredgades vid barnens rop. Om Jesus icke avvisade Messias-hyllningarna i allmänhet, så borde han väl ej låta de små barnen, som icke visste bättre, hylla honom så. — Men Jesus fann det (v. 16) vara i sin ordning, och då han svarar med ett citat ur Ps. 8:3 bli orden i Jesu mun ironi och humor. »Av barns och spenabarns mun har du berett dig lov»

— Matt. och LXX har »lov» (ἀἴνον) Masor. har »makt» (‘oz) med anspelning på 2 Mos. 15:2. — »Haven I icke läst», egentligen: »haven I då aldrig läst?» D.v.s.: hur många gånger haven I icke läst om detta? Haven I då aldrig haft någon uppfattning av eller tanke om, vad det, I läst, betyder?

Barnens hosiannarop har den största betydelse för Jesus. För oss ligger det därvid nära att tänka på barnen ss. representerande framtiden. Men exegetiskt bör saken ses i samband med andra uttalanden av Jesus om att barnen stå Guds rike nära. Kanske skorrade Jesu ord särskilt illa i de skriftlärdes öron, därför att fortsättningen av Ps. 8:3 låg present i deras medvetande: »... För dina ovänners skull, till att nedslå fienden och den hämndgirige.» — Jesu ord klippa tvärt av. Någon diskussion är ej längre möjlig. Åter ett bevis på den genomgående skillnaden i Jesu och de skriftlärdes sätt att se. — Matt. är ensam om denna perikop. Luk. 19:39 f. är visserligen en parallell, men avser icke samma händelse.

Mark. 14:43-50.

»Utan för att Skrifterna må uppfyllas» (All’ hína plärá-thásin hai grafái.) — Överallt och i synnerhet vid vändpunkter i Jesu liv stöder han det, som sker, på Skrifterna. Då apostlarna skola undervisas om lidandevägen, sker detta genom hänvisning till skrifterna. Ordet: »utan» (allá) är här viktigt. Det som sker, beror icke på en tillfällighet, icke på deras makt (»svärd och lansar såsom mot en stråtrövare») som grepo honom, utan på »att skrifterna skulle fullbordas». Jesu fängslande är för modern realistisk syn naturligtvis ett resultat av en mer eller mindre tillfällig fiendskap och förräderi. Men Jesus lyfter det upp ur denna trånga synvinkel till att se det på ett universellt sätt. Skrifterna ge den verkliga historiska synen, den gudomliga ordningen, efter vilken allt sker: Guds frälsningsrådslut. Jesus sätter in händelserna i själva kraftcentrum: »Han som

har gjort himmel och jord», liksom de gammaltestamentliga skrifterna också alla göra.

Med dessa ord: »för att Skrifterna skola uppfyllas» drages liksom en förlåt undan och den djupaste meningen i historien uppenbaras i »den som är»: Jesus Kristus, vilken tillika är »den som var, och den som skall komma.» (Uppenb. 1:4, 8).

Jesus Kristus är den varigenom Gud går in i mänsklighetens historia. Han är början, fortsättningen och slutet. I sitt frälsningsverk är han ingången i historien på en bestämd punkt, ett litet obetydligt tillfälle och plats, från mänsklig synpunkt sett. Från gudomlig synpunkt sett är han historiens centrum.

Det är av vikt att hålla fast: den som här har trätt fram i mänskligheten såsom Frälsaren Jesus Kristus, det är han, genom vilken allt har blivit till. Och han har trätt in på en faktisk punkt i historien, icke i form av blotta begrepp eller tankar.

Det gudomliga rådslutet är *med nödvändighet* inneslutet i förrädarens kyss, i svärdet och lansarna, i Jesu getsemanekamp.

Mark. 16.1-8.

V. 8 »och i sin fruktan sade de intet till någon». Vid jämförelse med Matt. 28:8 och Luk. 24:9 får »fruktan» hos Mark. ej tolkas så, att de fruktade för att säga något med tanke på följderna. De voro fyllda av bävan, vilket utesluter en beräkande reflexion. Det är en fruktan inför det gudomliga, som fallit över dem. I denna fruktan äro icke kvinnorna rädda och fega. I bävan ligger en djupare förståelse, där ej finns omtanke om eget. I denna bävan ligger förlåtelse och omvänt, det är vissheten om förlåtelse, försoningen, som fyller med bävan. (Jfr Ps. 130:4 »Hos honom är förlåtelse, för att man skall frukta honom».)

Uppståndelsen själv är ej beskriven i evangeliet. Ingen människa var vittne till själva uppståndelsen, men det är omvittnat, att uppståndelsen ägt rum och varit synlig i sina verk-

ningar. Det är omvittnat att Kristus är uppstånden och visat sig och verkar. (Jfr 1 Kor. 15).

»De sade intet till någon». Detta betyder icke, att de ej omtalade själva saken för lärjungarna. Men här antydes den tystnad som fyller själen inför det utsägliga. Det var det, som ingen kan säga något om. De hade fått Guds kärlek och voro gripna av verkligheten. — Det finns saker, som ej kunna utsägas. Jfr 1 Kor. 12. Själva upplevelsen av verkligheten beskriver siaren ej. Kvinnorna tala förvisso om vad de sett: graven öppen. De få också uppdrag att göra det och de kunna icke låta bli att tala om, vad de sett och hört, liksom sedermera de befullmäktigade vittnena: »Vi kunna icke förtiga, det vi sett och hört hava» (Apg. 4:20).

Ovanstående »anteckningar» hänföra sig till följande texter under kyrkoåret:

Sid.

39	Matt.	21:14-17	Mik. dag, 3 årg. Högm.
15	»	22:34-46	18 e. Tref., Ev.
16	»	25:1-13	Sönd. f. Domsöndag., Ev.
18	»	25:14-30	20 e. Tref., 2 årg. Högm.
19	»	25:31-46	Domssönd., Ev.
21	»	26:17-30	Palmsönd., 2 årg. Högm.
23	»	26:59-66	Midfastosönd., Altern. 1.
25	»	27:15-26	5 e. Fastan, Altern. 1.
27	»	28:18-20	Hel. Tref.d., 3 årg. Högm.
30	Mark.	1: 14 f.	2 i Adv. 2 årg. Högm.
31	»	2:23-3:5	17 e. Tref., 2 årg. Högm.
34	»	10:13-16	Mik. dag, 2 årg. Högm.
36	»	10:17-27	18 e. Tref., 3 årg. Högm.
39	»	11:11-24.	
40	»	14:43-50	Midfastosönd., Altern. 3.
41	»	16: 1- 8	Påskd., Ev.

Litteratur.

Norska fäder i nya upplagor.

För två år sedan firades trehundraårsminnet av den märklige nordlandsprästen Petter Dass' födelse dels med en synnerligen förnämlig studie av Petter Dass själv med Harald Beyer som författare dels med en av samme man ombesörjd jubileumsupplaga av diktarprästens odödliga Katechismussange. Båda dessa böcker är utgivna på Eides förlag i Bergen, den stad där de första gången trycktes. Säkert enastående är den betydelse som herr Petter, »som boer mod Verdens ende», har haft för sitt norska folk. Så snart hans dikter och rim blev tryckta, spriddes de över hela landet från norr till söder. Helgelandsfiskarna som under 1700- och 1800-talen kom med sina båtar till Bergen uppsökte alltid stadens bokförsäljare för att efterfråga »hr Pitter digt», varmed de oftast menade katekesen i sånger. De köpte hem den till sina hembyar, de spridde den vid sina färder, och snart sjöngs de friska och levande rimmen till »föyelige melodier»; man lärde dem utantill, och snart kunde man sin katekes tack vare denne oförliknelige pedagog, som genom »sin flytende penn» från Alstahaugs prästgård i Helgeland kom att predika för hela landet. Än i dag sjunges Dass' psalmer i alla trakter av broderlandet i väster men kanske främst bland fiskarbefolkningen i de yttersta skären, där ett farligt och hårt liv i de ständiga riskernas tecken skapat en stark gudstro.

Som en av de fasta klippor, Dass' norska fosterland är så rikt på, framträder i hans dikter denna lugna harmoniska prästtyp, som säkert kan räknas till de stiligaste något land frambragt. Det är något monumentalt och verklighetsfast över hans gudsbild, vilket bäst kommer till synes i några av de yppersta strofer, som norsk psalmdiktning skapat. Samtidigt är han också i sin skildring av verkligheten en vardagsspråkets man som få. Hos hans samtida Kingo är psalmen klädd i högtidsdräkt, men hos Dass går den omkring i vardagskläder. Det är främst två motivområden Dass rör sig inom: bibelns värld och hans egen omgivning. Lekande lätt har han satt på lika lekande och lätt rim Gamla testamentets berättelser, Davids psalmer, Jesu liknelser och främst Luthers lilla katekes, som det ännu idag är en sannskyldig fröjd att studera i Dass' dikter. I sin klassiska bok »Nordlands trompet» har Dass frigjort skildringen från de bibliska motiven; här är det omgivningen som ger stoffet. Mästerligt helt enkelt skild-

rar han väder och vind, fiske och fångst, rättsscener på tinget och bröllopet i dess alla faser, han tar oss med till krämaren med den frestande öltunnan, och han skildrar saltskutorna från Lissabon i Bergens hamn. Allt är taget på kornet. Petter Dass är visserligen en ortodoxins väktare som få, men det hindrar inte att den kommande tidens moralism här och var klappar på porten till hans diktarvärld — för en folkuppfostrare av hans kaliber behövdes det säkert. Men vad som mer än allt annat gör, att man gärna rekommenderar Dass till studium också i nutiden och också på denna sidan Kölen, där han verkligen förtjänar att bli känd, är den friska och starka och frimodiga ande, påminnande om Luthers egen, som här möter en från rimmen och dikterna. Man blir i bästa mening uppbyggd och glad i själen, när man läser Petter Dass' sånger, och det torde vara det bästa som kan sägas om en diktares verk.

En sommardag år 1800 befann sig en norsk lekmanpredikant på vandring upp igenom landet. Han stickade och sjöng under vandringen, och plötsligt stannade han och bad högt till Gud. En bonde for vägen förbi och frågade om mannen var sjuk. Då mannen nu började tala om andliga ting med bonden, styrktes denne i sin spirande förmodan att mannen helt enkelt var galen. Predikanten började då med ens tala med bonden om hans jordbruk, fängslade honom med sin kunnsighet om nya gödselämnen och talade efter en stund åter med bonden om själen. Så gripnen blev denne av vad han hörde, att han följde den okände vandrande predikanten mer än en mil förbi sin egen gård.

Den vandrande, stickande, sjungande och bedjande predikanten var hela Norges Hans Nielsen Hauge — »en lidet försögt och mindre skriftlärdd Dreng» som han presenterar sig för sina läsare i sin första skrift »Löbebanen», också han en man med oöverskådlig betydelse för sitt folks andliga utveckling. En glimt av hans betydelse i nutiden fick skandinaviskt kristenfolk under kriget, då de ledande männen i vår norska broderkyrka slöt sig samman i »kristet samråd», och förklarade sig villiga att följa »vår gamla beprövade reformatoriska och haugianska linje». Hauge har uppenbarligen intagit en central ställning i den norska kyrkan och bland norskt kristenfolk under de sista tvåhundra åren, och samma år som trehundraårsminnet av diktarprästen Dass' födelse firades, 1947, utkom en helt ny, vetenskapligt redigerad upplaga av Hagues samlade skrifter med sitt första band. En rad upplagor har sett dagens ljus; redan under Hagues livstid rann hans skrifter ut från tryckerierna i Köpenhamn i en strid flod över det norska folket. Den nya upplagan bygger emellertid till skillnad från de flesta äldre på Hagues original; den vetenskapliga appa-

raten är tillfogad i slutet av boken. Det är professor Hans Ording som föranstaltat den nya upplagan och dess nu publicerade första band — utgivaren säger i företalet att han under en allvarlig sjukdom har »upp-täckt» Hauge och gripits av den starka ande som talar i hans skrifter och som ännu efter mer än 150 år har förmåga att trösta, varna, förmana och lära. Den nya upplagan — tänkt som en gåva av utgivare och förlag till allt norskt kristenfolk — är inte gjord för teologer enbart utan för vanliga kristna människor, som ur såväl historisk som uppbygglig synpunkt vill stifta bekantskap med en av Nordens största andliga lärare. Hauge är väl värd att bli känd också i vårt land och den nya upplagan av hans verk, som kan rekvireras från Oslo genom varje svensk bokhandel, vill och kan tjäna det syftet.

Petter Dass 1647-1949. Utgiven av **Harald Beyer**. J. W. Eides förlag, Bergen.

Petter Dass' Katechismussange. Jubileumsutgåve ved **Harald Beyer**. J. W. Eides förlag, Bergen.

Hans Nielsen Hauges Skrifter. Samlet utgåve ved **Hans N. H. Ording**. Andaktsbokselskapet, Oslo.

Åke Kastlund.

Två synnerligen betydelsefulla arbeten ha utkommit samtidigt i slutet av förra året. Det ena är: *Ordet, som aldrig kan dö* av Fil. Dr **Olav Valen-Sendstad**, i svensk översättning, på Kristianstads traktsällskap förlag, av det norska originalet *Ordet som aldri kan dø*, utgivet på Lunde & Co:s Forlag, Bergen. Boken innehåller 6 kapitel: 1) Förhållandet mellan filosofi och teologi, 2) Kristussyn och Skriftsyn, 3) Kristussyn och Skriftsyn i nyare tids teologi, 4) Försoning och rättfärdiggörelse, 5) Nådemedlens väsen och verkan, 6) Kyrkan och ämbetet. Därtill är fogad en utförlig diskurs om »gammal och ny doketism, ebionism, och arianism».

Det andra är »*40-talet och idéerna, en bok till gammaltroende kristna och moderna hedningar*» av lektorn, fil. doktor, teol. lic. **Lechard Johannesson** (Alb. Bonniers förlag; kr. 9:50). Kapitelrubrikerna äro: Tankens eviga sökande. Metafysiken kommer tillbaka. Verkligheten bakom tingens ansikte. »En fritänkare har ordet». Teoretisk sanning eller religiös tro? Den intellektuella redbarhetens utgångsläge. Naturligt vetande och uppenbarelse. Är berättelserna om Jesus Kristus trovärdiga? Till frågan om odödligheten. Ordet vart kött. Människans värde och värdighet.

Ovan sidd. 13 f. är ett utdrag ur denna bok. Det avses att i nästa nummer av Erevna, D. V., lämna en utförligare anmälan av båda dessa arbeten.

H. O.

Erik Eklöf: *Tro, vett och vetande*. Svar till kristendomens kritiker och föraktare. Första boken: Vetenskapskritik. Första delen: Från Kant-Hirdman till Hedenius. Bokförlaget Arcus, exp.: Göteborg 12, depå: Uppsala. 64 sid. Pris kr. 2.50.

Den första delen i bokserien *Tro, vett och vetande* behandlar Agnosticismens misstag, Hedenius och undret, Hedenius, Gud och von Hofsten. Det är många intressanta och tänkvärda synpunkter förf. framlägger. Bl.a. kommer han in på frågan om vetenskapsbegreppet och betonar, att man måste skilja mellan två slags vetande, det teoretiska och det empiriska eller konstaterande. Rent teoretiska bevis förekommer endast i de formella vetenskaperna, matematiken jämte geometrin och logiken. Om någon uppmanar en annan: *Bevisa*, att det finns en Gud, förutsätter detta den absurda tanken, att Gud endast vore en rent formell storhet. (s. 25) Vill man få klarhet i frågan om Guds existens, måste man söka på erfarenhetsplanet. Därvid har man att vända sig till experterna, till de »erfarna personerna» på detta område, alltså till dem, som allvarligt sökt Gud och därvid gjort vissa erfarenheter (s. 27). — I bokens sista kap., som är rubricerat Hedenius, Gud och von Hofsten, gör förf. en intressant jämförelse mellan Hedenius och darwinisten v. Hofsten. Hedenius anför mot den kristna uppståndelse tron, att ingen av de kroppar vi har undersökt har visat tecken till liv efter att döden inträtt. v. Hofsten däremot gör gällande, att allt levande måste ha framgått ur något ännu primitivare än enkla, encelliga organismer, alltså ur livlös materia. Nu är, enligt förf., Hedenius inställning härvid i stort sett riktig; hans definition av den ifrågavarande naturlagen behöver blott ges formen: Naturen väcker icke till liv, där liv fullständigt saknas. Förf. frågar, hur det kan komma sig att inte ateisten Hedenius tagit itu med ateisten v. Hofstens tro mot allt direkt konstaterande. Han menar svaret ligga däri, att det då kommit fram, att den konstaterande vetenskapen, alltså naturforskningen, ingenting har att sätta i stället för skapelsetanken, när det gäller livets uppkomst på jorden, ingenting annat än spekulationer mot bättre vetande. (s. 59) Hur förhåller sig då den kristna uppståndelse tron till nämnda naturlag? »Det var den *levande* Guden, som väckte *nytt liv* i Jesu döda kropp, och det harmonierar ju vackert med den allmänna erfarenheten, att *endast liv alstrar liv*» (s. 60).

E. L.

Tidskrifter.

Concordia Theological Monthly, utgiven av The Lutheran Church-Missouri Synod Concordia Publishing House, St. Louis 18, Mo. Pris: 3:- kr. per år.

Nr 9 för 1949 innehåller: T. Engelder, »No Development of Doctrine for Us!», W. Roehrs, »Sermon Study on 2 Kings 14:8-9», »A Series of Sermon Studies for the Church Year», »Announcement of Sermon Studies for the Next Church Year».

Nr 10: T. Engelder, »No Development of Doctrine for Us», E. C. Malte, »The Message of the First Epistle of Peter for Our Day», »A Series of Sermon Studies for The Church Year».

Nr 11: »To Professor William Arndt», J. T. Mueller, »Notes on Luther's Interpretation of John 6:47-58», J. Pelikan, »Luther's Endorsement of the 'Confessio Bohemica'», »A Series of Sermon Studies for the Church Year».

Nr 12: M. H. Franzmann, »Augustana II: Of Original Sin», J. T. Mueller, »Notes on the Consensus Tigurinus of 1549», »A Series of Sermon Studies for the Church Year».

Tidskriftnumren innehålla dessutom: »Miscellanea», »Theological Observer» och »Book Review».

Fast grunn. Redaktör: Oscar Handeland. 6 nr per år. A. Lunde & Co:s Forlag, Bergen. Pris: 13 (norska) kr. per år.

Nr 5 för 1949 innehåller: »På vei bort fra folkestyret?», »Heime og ute», Harald Stene Dahlin: »Proteties ingenjør», O. Valen-Sendstad: »Nåtidig forkynnelse i Norge. I», »Hørt og lest», O. Handeland: »Ein kristen», Gunnar Trana: »Kristent syn på arbeidet», Jos. Norborg: »'Usaklig referat' eller usaklig angrep?».

Nr 6: »I atomalderen», »Heime og ute», A. Hallsberg, »Far og sønn» (handlar om prins O. Bernadotte och hans son Greve Folke Bernadotte), O. Valen-Sendstad, »Nåtidig forkynnelse i Norge. II», »Hørt og lest», Kjell Bondevik, »Litteraturen som faktor i oppsedingen», I. Welle, »Høykirkelig gudstjeneste».

För Biblisk Tro, Kvartalsskrift utgiven av Förbundet för Biblisk Tro (Postgirokonton 15 23 35, Biblisk Tro, *Stockholm*, årsprent.-avg. 4:- kr.).

Häfte 4 för 1949 innehåller: »Redaktionellt», David Hedegård, »Något om Nya Testamentets förutsättningar» (jfr EREVNA årg. V, 1948, nr 1 ss. 38 ff. och nr:is 2-3 ss. 105 ff.), Aapeli Saarisalo, »Pergamenten från grottan vid Döda Havet», O. Valen-Sendstad, »En religiös ateists uppgörelse med kristendomen», C. Sn., »Nya Testamentets nu för många aktuellaste skrift», David Hedegård, »Utblick över samtiden», »Frågor och svar», »Ur tidskrifterna», »Notiser».

Revue de Théologie et d'Action Évangéliques, utgiven av La Faculté Libre de Théologie Protestante d'Aix-en-Provence. 4 nr per år. Redaktion: Mme Pierre Martin, 35 rue de la Guadeloupe à Marseille. Prenumerationspris (för 1949): 600 fr.

Nr 3-4, 1948, innehåller: J. Cruvellier, »Quelle est la charte du chrétien d'après Romains 7?», G. Millon, »Condition primitive de la femme et conséquences de la chute», J. Vercier, »Les tribulations judiciaires d'un défenseur de la liberté de conscience», R. Toureille, »Evangelisation», H. Bruston, »La Croix dans l'Ancien Testament», »Documents sur Israel», »Séance de rentrée», »Nouvelles de la Faculté», »Communication importante».

Jewish Spectator, judisk månadsskrift, redaktion: The Jewish Spectator 110 West 40th Street, New York 18, NY., årspren.-pris \$ 4.

Decemhernumret för 1949 har följ. innehåll: »Israel And The Zionist Movement», »Support For The Jewish Day School», T. Weiss-Rosemarin, »A Bridge — to what shore?», M. M. Krug, »Neutrality is not enough», H. Kieval, »The Machzor», H. W. Brann, »American and Jewish Independence», A. Werner, »Some Books of the Month», A. Tabakai, »The Redeemer», A. G. Field, »Substituting».

Vår röst, utgiven av World Jewish Congress, svenska sektionen. Red.: World Jewish Congress, Grev Magnigatan 11, Sthlm.

Nr 8 för december 1949 innehåller: H. Berman, »Bagdads 100 000 judar», »Samtal med dr Granott», G. Luft, »På Skopusberget», F. Naphthali, »Ekonomisk politik i Israel», P. Gyberg, »Judarna och assimilationen», C. W. Jacobowsky, »En firma och dess grundare», »Det händer i Israel», J. Fränkel, »En Chanucka-historia».

E. L.

Innehållsförteckning.

	Sid.
Fil. Licentiat <i>Erik Petrén</i> : Mystikens logik	1
Lektorn, fil. doktor, teol. lic. <i>Lechard Johannesson</i> : Ur »40-talet och idéerna«	13
Prof. <i>H. Odeberg</i> : Anteckningar till Matteustexter II	15
— Anteckningar till Markustexter	30
Litteratur	43
Tidskrifter	47

EREVNA. Utgivare: Prof. H. Odeberg, Box 91, *Lund*. Ekonom: Edilen Teol. Kand. Viktor Rydqvist, Akad. Fören., *Lund*. Red.: Teol. Lic. Evald Lövestam. Distribution: Teol. Kand. Helmer Hansson. Red. o. exp.: S:t Månsg. 6 a, *Lund*. Årsmedlemsavgift inclusive pren.avg. 4:- kr. Stödjande bidrag *ad lit.* kr. Postgirokonto nr 27 11 04 Erevna, *Lund*.

KEGs Sätter HB, Falkenberg, år 2002.
Originaltryck:
Lund 1950. Carl Bloms Boktryckeri A.-B.